

Стефан Анђелковић*

Институт за српску културу, Приштина-Лепосавић

МЕСТО И СВРХА ИНСТИТУЦИЈЕ ПОЛИЦИЈЕ У ГЛОБАЛИСТИЧКОМ СИСТЕМУ ДЕРЕГУЛАЦИЈЕ

Сажетак

На основу својих премодерних коренова, а наочито у свом нововековном, модерном значењу – полиција представља заштиту државе, односно својеврсну гаранцију њеног суверенитета. Само модерно устројство државе подразумева постојање полиције, која гарантује уставни поредак, односно брани постојећи систем друштвене организације. Глобализација подразумева, међутим, сужавање аутономије националних држава. Слободан проток капитала, роба, људи и услуга – захтева десуверенизацију, односно смањење опсега одлучивања у националним државама. Поставља се питање – да ли се тиме мења и улога полиције, односно да ли полиција и даље има превасходни задатак у очувању суверенитета државе, или је сада усмерена ка циљу – слободног протока капитала и очувања светског економског поретка (слободног тржишта), које има наднационални карактер. Овај рад представља допринос сагледавању поменутог проблема.

Кључне речи: полиција, суверенитет, десуверенизација, глобализација, држава

---

* Имејл адреса: stefan.andjelkovic0123@gmail.com; ORCID: /

УВОД

Истраживање, чији резултат доноси овај текст, усредсређено је не само на питање о улози полиције у глобализованом свету (посебно у земљама у транзицији), него и на разумевању узрока који доводе до актуелних специфичности у њеној концепцији. Из тог је разлога у наслову свесно избегнут појам „улога“, уместо кога је изабран појам „сврха“; овај појам указује на то да је савремени друштвени контекст, који битно одређује појам глобализације, *узрочник* промена у самој институцији полиције. Разуме се, истраживање је самим тим било упућено на анализу слојевитих друштвених промена које се називају глобализацијом и транзицијом, што подразумева и теоретско одређење значења ових појмова.

Посебна пажња у овом истраживању поклоњена је разумевању појма безбедности, који је увек епохално одређен, конструкцијом актуелних друштвених односа.

Ово истраживање захтева интердисциплинарни приступ, односно претходну филозофско-историјску и социолошку анализу историје полиције, која треба да покаже у чему је улога полиције у државама света, које се налазе у процесу глобалистичке десуверенизације, промењена у односу на претходне периоде.

Предмет истраживања фокусиран је на улогу полиције у оквирима суверенитета, који иако сведен, у процесу дерегулације, ипак и даље представља оквир деловања. Другим речима, наше је питање – да ли полиција и даље делује у смислу оног хегеловског очувања општег (иако је то опште, према марксистичкој критици увек било одређено „поопштеним“ интересима владајуће класе), или је деловање полиције сада још специјализованије, у смислу очувања основних регула либералног тржишта – на основу чега полиција у извесном смислу бива посредно подређена интересима који надилазе оквире њене националне организације.

Интердисциплинарни приступ у одговору на поменуто питање, на крају треба да буде стављен у политиколошки контекст, у коме је могуће сагледати различите каузалности које условљавају промене места и сврхе полиције у савременом друштву.

ЕПОХАЛНА ОДРЕЂЕЊА УЛОГЕ ПОЛИЦИЈЕ

Свака државна конструкција током историје располагала је одређеним инструментима силе, чији је задатак био одбрана политичког система, односно успостављених односа и номенклатуре моћи (Фуко 1998, 18). Полиција, иако овај појам није био у употреби у старом свету, у том смислу представља израз физичке моћи, уз помоћ које треба одбранили постојећи друштвени поредак.

Па ипак, конструкције државе су у старом и новом веку радикално другачије – из чега исходи да је и улога полиције суштински промењена.

У том смислу, можемо говорити о разлици античког и модерног епохалног склопа. Преновековни епохални склоп обележава примат *мере*. *Мера* је овде нешто објективно, унапред дато, па је, у људском деловању, потребно успоставити *примереност*, односно пронаћи праву меру између екстремних стања. Из тог разлога се на овај преновековни склоп може применити формула – *постајеш оно што јеси*. Дакле, већ је одређено шта јеси, па то само треба да постанеш, проналазећи праву меру.

У новом веку овај се однос преокреће. Мера више није никакав спољашњи каузалитет. Овде *мерење* тек успоставља меру, а то значи да нема никакве једном за свагда одређене објективне мере. У том смислу, за Нови век важи другачија формула: *јеси оно што постајеш*. Човек сада *сам* успоставља меру, а то значи да нема те мере која не може да буде превладана, и изнова успостављена.

Ова промена у самој концепцији друштвених односа резултира другачијом улогом власти. Док у старом свету, о чему уверљиво сведочанство пружа управо античка филозофија, држава, као самоникли, објективно дат природно-социјални простор треба да буде сачувана од *hybris*, у нововековном контексту треба заштити управо оне друштвене процесе који прекорачују меру, у циљу постизања одређеног благостања. Полиција би, у нововековном контексту, требало да штити не објективну датост него *друштвени механизам промене*.

Премодерни концепт

У дијалогу *Држава* Платон говори о просвећеним чуварима државе. Овај сталеж успоставља се током слојевитог школовања,

пошто из даљег процеса образовања најпре буду отпали најмногбројнији житељи *идеалне државе*, они који ће настањивати градове и бавити се трговином и занатством.

За разлику од поменутих занатлија и трговаца, чувари државе према Платону треба да живе готово аскетски, изван насељених места, у пећинама и колибама, посвећени свакодневном физичком и менталном вежбању и усавршавању. Ова посвећеност иде толико далеко, да чуварима није допуштено да имају породицу, односно да непосредно брину о своме потомству.

Чувари државе, међутим, не треба да чувају трговце и занатлије, него саму државу, као оваплоћење мера, видљиву слику хармоније света идеја. Из тог разлога, Платонове чувари државе треба да буду *образовани*, у смислу познавања истинских ствари, а то су за Платона *идеје* (Платон 1983, 198). Држава, као слика идеалног, нематеријалног света, значајнија је од појединаца, од њених поданика. Када Хераклит у једном фрагменту каже да обест у држави, несклад (хибрис) треба гасити пре него градски пожар, тиме се поцртава овај примат мере у односу на етичко и политичко деловање. Само у *примереној* држави могуће је *примерено* људско деловање, односно човечан живот човека.

У *Држави* је сама упућеност владара на свет идеја довољна гаранција да ће се они уредити државу према непромењивој и једном за свагда датој мери. Зато се из сталежа чувара регрутују владари, чије филозофско образовање гарантује да ће се држава уредити како треба. Улога чувара је да државу штите од спољашњих непријатеља, али исто тако и да делују као унутрашња снага безбедности, што Платон наговештава у последњим деловима овог дијалога.

За разлику од дијалога *Држава*, у коме Платон предочава да ће закони бити сувишни уколико се у држави доследно спроведе *ταῖδεία* (Платон 1990), у дијалогу *Закони*, једином Платоновом делу у коме нема Сократа, само држава у којој је „закон господар управљача“ може да рачуна на виталност, и остваривање „свих добара које су богови даровали државама“ (Платон 1990, 715).

О томе да у државној заједници треба да доминирају закони, а не повлашћени владари, Платон у свом последњем великом делу говори на више места. За нас је овде посебно значајан сегмент из IX књиге, у коме, говорећи о „кривичном законодавству“, Платон, између осталог, законе одређује као метод за превладавање несавршености људске природе. Не постоји никаква гаранција да ће владар државе

моћи да се еманципује од *појединачних интереса*, односно он „неће моћи да до краја живи тако да опште добро унапређује као главну ствар, а корист појединца посматра као нешто што је општем добру подређено“ (875). Другим речима, Платон сумња да се до сада „родио човек“, који би по својим способностима могао да буде сасвим заштићен од тога да се, примарно, руководи индивидуалним интересима. Могуће је и да *филозофска природа*, руковођена знањем, одступи од деловања у циљу општег добра, „коме је корист појединца подређена“. Платон сумња у постојаност филозофске природе, констатујући да „нигде није тако, или је само у малој мери“. Зато, уместо владавине појединаца треба успоставити доследну владавину закона.

За разлику од *Државе*, у којој је направљена оштра и јасна разлика између филозофске природе, и оних који нису достојни да се баве филозофијом, разлике између „светине која сматра да је задовољство оно што је добро“, и „бољих људи који мисле да је добра разборитост“ (Платон 1983, 505), у *Законима* се двоструко одступа од ове слике. Најпре, као што смо видели, филозофи више нису ван опасности да буду опседнути маргиналним стварима. Са друге стране, како то примећује Кристофер Бобонич (*Christopher Bobonich*), у *Законима* Платон прихвата тезу да су „барем неки нефилозофи способни да желе врлину ради ње саме“, односно да „вреднују опште добро“ (Платон 1990, 715) више него појединачну, индивидуалну благодат (Bobonich 2002, 90).

Чувари држави у *Држави* треба да примене силу, како би, уместо народног популизма, била успостављена права мера, добра сама по себи, иако корист од деловања под њеном парадигмом, огромна већина житеља државе никада неће разумети. Сила, коју чувари државе треба да примене у сенци је праве мере, али се она исто тако лако може преметнути у пуко насиље, у државни терор, уколико „снаге безбедности“ буду руковођене личним интересом владара.

Насупрот овом, *Закони* не претпостављају да присила уступа место убеђивању. Закони не треба да буду круте забране, које предвиђају санкције за њихово непоштовање, него у њима треба да дођу до изражаја рационална објашњења, како би они били „богомдано вођство разборитости“ (Платон 1990, 664).

Законодавство у *Законима* у том смислу најваљује Аристотелову *Политику*, у којој је суштина мудрог управљања државом у

проналажењу праве мере. Мешана владавина, комбиновање елемената монархије и демократије, према Платону треба да осигура да се у држави тежи ка интересима „целе врлине“, како би се превазишло да режим брани интересе доминантног сталежа: „Када се распламса борба око власти, онда су победници сву управу над државом тако искључиво себи присвојили да побеђенима нису уступили ни најмањи део власти (...) Ми сада кажемо: то нису праве државе, нити су то закони који су установљени ради заједничке користи државе као целине” (715).

То не значи да држава не потребује инструменте присиле, али они треба да буду у сенци „убеђивања”, просвећивања грађана о оном начину уређења који треба да им донесе највеће могуће добро. Из тог разлога, тек ће римско доба показати да је употреба силе неопходна, како би се избегао *hybris*, обест појединаца или сталежа.

Међутим, и у доба Рима, кључно је сачувати саму државу, која јемчи живот достојан Римљанина, насупрот варварској организацији заједнице, каква је, према Римљанима, владала изван републике и потоње империје.

У сваком случају, овде је држава та коју треба чувати. Она је значајнија од појединца, битнија и од владара, ма колико се они често и лако идентификовали са самом државом.

Римске легије у то доба чувају државу од свега што би је могло угрозити, па су тако на удару и религијске организације, које проповедају паралелни поредак у односу на онај који доноси римско право.

Иван Рибач када говори о хришћанству истиче да је „непризнавање божанског ауторитета цара имало је своје политичке консеквенце, што је условило жесток и суров прогон хришћана, базиран на четири едикта против нове религије” (Рибач 2019, 17).

Основна опасност коју је доносило хришћанство било је брзо ширење ове религије, која је, као што смо истакли, доносила и несумњиве политичке консеквенце. Овде се, разумљиво, не ради само о новој религији, већ о радикално другачијој религији, која подразумева и промену „погледа на свет”, условљавајући настајање новог *епохалног склопа* – о чему ће више речи бити у наставку ове експликације.

У сваком случају, у старом свету, видљиво не постоји разлика између војске и полиције. Јединство ових формација сведочи да је важно бранити државу, као место ваљаног, људског живота, од сваке

дестабилизације, долазила она споља или изнутра. Подела војске и полиције, у модерном контексту, указује на сасвим другачији смисао полицијских снага, у односу на војне формације.

Модерна концепција полиције

Полиција је нововековна појава. Њен савремени лик претпоставља успостављање нових друштвених односа, другачијих у поређењу са оним какви су владали у старом свету, односно у доба Средњег века.

Ову промену најбоље можемо разумети ако имамо у виду битне друштвено-политичке промене које доноси Нови век.

Такође, Рибача када говори о Макијавелију, сматра да „у његовом учењу о политици присутан је, у новом руху, онај антички страх од рушења заједнице, страх од *hybris*; држава је уређена, и она гарантује одређену сигурност, те у том смислу се држава не сме рушити, и она је, самим тим, претежнија и важнија од њених поданика; па ипак, суштина државе овде је сасвим другачије посматрана, у односу на њену претходећу перцепцију” (Рибача 2019, 22).

Нови век доноси најпре сасвим ново утемељење знања. Уместо аристотеловске дедукције, сада се, захваљујући новом, индуктивном методу мишљења, пружа могућност за проширивање знања. Већ код Декарта (*René Descartes*), само мишљење постаје независно у односу на биће, што омогућује критичко сагледавање стварности.

Као што Декарт стварност не узима здраво за готово, већ успоставља радикалну сумњу, подвргавајући скепси сваки облик знања све до установљења саме, несумњиве основе од које као коперниканске тачке треба изнова изградити систем спознаје – тако и Хобс (*Thomas Hobbes*) подвргава сумњи премодерну концепцију државе, која је узимана као *непосредност* (Zaharijević 2012, 32). Да би се разумела суштина државе, потребно је указати на њене коренове, на оно што преостаје, када се одстрани сваки облик друштвености, односно када се заборачи у *природно стање*.

Политичка филозофија за Хобса треба да буде заснована на аксиоматском знању, на ономе што се даље не може редуковати, а не на унапред испостављеној извесности, или на мњењима, као што је то код Аристотела. Другим речима, политичка филозофија сада више не треба да буде опис постојећег поретка, него конститутивно начело његовог успостављања. Готов свет, како га мисли премодерна

филозофија политике, не пружа никакву полазну тачку, која би представљала рационално полазиште за конструкцију државе, успостављање рационалних принципа којима се, како то каже Хобс, „страст не може успротивити” (Hobbes 1840, 4).

Политичка филозофија треба дакле да утемељи извесност саме људске праксе, односно да предвиди начине поступања људи – а то претпоставља успостављање држава чија ће моћ урачунати све узроке и последице људског деловања.

Успостављајући темеље за све касније теорије друштвеног уговора, Хобс показује излазак из природног стања, заснован на рационалним разлозима, који оправдавају ограничења слободе у друштвеној заједници.

Хобсова редукција завршава се, дакле, на *природном стању*. Изван друштва нема ни права ни добра. Стога је природно стање, заправо, стање без права, иако на први поглед ту влада апсолутно право. Уколико сви имају право на све, онда у ствари нико нема право ни на шта. Природни човек је, у том смислу, пуки физички реалитет, односно он је сводљив на – *кретање* (Hobs 1991, 80), које „не производи ништа друго до кретање” (Исто, 36). Кретање, сходно нововековном негирању *causa finalis*, односно уверењу у владавину *causa efficiens*, тежи да буде непрекинута и стално, односно оно не настоји да се оконча у неком стању мировања. Живот је, у том смислу – неспутано кретање, које се „неприродно” окончава смрћу.

Ипак, Робаћ наглашава да „човек настоји да одржи непрестано кретање, односно он настоји да живи, јер као оно што га спутава – појављују се други људи као потенцијални спутаваоци кретања, они представљају претњу сваком самоодржању, односно они су – смртна претња; те, из тог разлога, сам нагон за самоодржањем условљава да је однос према другом човеку увек ратни; зато нас други увек угрожава, онда ми треба да се бранимо – нападајући” (Робаћ 2019, 26).

Када говори о Хобсу, Робаћ истиче да „оно што ће представљати основу за излазак, што ће омогућити друштвени уговор, јесте управо страх, односно могућност антиципације природног човека да ће му, у природном стању, пре или касније бити одузето право на неспутано кретање, да ће бити убијен, јер чињеница да је сваки човек, па макар и онај најслабији, кадар да убије и најјачег (Hobs 1991, 133), утемељује страх од уништења, на чему се гради природни

закон, односно закон који треба да јемчи опстанак индивидуе, да успостави њено природно право на опстанак” (Рибаћ 2019, 27).

Што се тиче друштва и његове дефиниције, односно одређења, „оно у том смислу представља гаранцију безбедности, односно гаранта да је свака индивидуална предузимљивост (склоност ка кретању и самоуделовљењу сопственог живота) заштићена само у држави, као конструкцији која гарантује безбедност, па се држава у томе нужно ослања на *снаге безбедности*, које треба да омогуће поменуте гаранције” (27).

Са друге стране, са другичијим пруступом, „Дон Лок (*John Locke*) је на нешто другачији начин формулисао потребу стварања друштвеног уговора. Насупрот Хобсу, он сматра да природно стање у основи људима пружа добро, али да они из њега излазе да би им било још боље, јер природно стање не гарантује предузетнички дух, индивидуалну иницијативу, и зато се у људском друштву утврђују правила која треба да обезбеде индивидуални ангажман” (28).

Супротно Хобсу, Лок не сматра да природно стање карактерише неспутана слобода. Природни закон, који је код Хобса заправо место преласка природног стања у друштвени уговор, Лок посматра као примарно стање. Људи, дакле, и у природном стању знају да никоме не треба наносити штету, односно они ипак поседују неке „урођене идеје“ о томе што је добро – чиме Лок у ствари противречи основним тезама своје „теорије сазнања”. Природно стање, дакле, засновано је на закону, а не на пукој самовољи (Lok 2002, 7).

Поставља се питање који је посао државе, па Рибаћ сматра да „држава, у том смислу, треба да гарантује *власништво*, које у ширем смислу обухвата живот, слободу, као и власништво у ужем смислу те речи, јер уколико су људи власници своје личности, што је основ њихове слободе, уколико слободно располажу својим рукама, онда је и плод њиховог деловања, то што слободно чине служећи се својим природним ресурсима, такође њихова својина, што значи да то право на својину не може узурпирати ни сама законодавна власт у држави” (Рибаћ 2019, 28).

Законодавна власт *мора гарантовати власништво*, што значи да Законодавна власт треба да гарантује *право власништва*, па у том смислу не може да буде арбитарна када је реч о праву на власништво, односно она не може да узурпира или извитопери оно што је човеку дато по природи (Lok 2002, 382).

Локова идеја народног суверенитета даље је развијана код Русоа (*Jean-Jacques Rousseau*). У свом тексту Рибач даље говори о разлици Хобса и Русоа, где „за разлику од Хобса, у Русоовом *Друштвеном уговору* власт се не преноси на једног јединог човека, него на тоталитет народа, чија права остају неприкосновена: 'Свако од нас уједињује своју особност и сву своју моћ под врховном управом опште воље, и примамо у друштву сваког члана као неодвојиви део целине'" (Kaningam 2003, 209, цитирано према: Рибач 2019, 29).

Што се тиче појма „опште воље” и његове дефиниције, „то за Русоа подразумева уједињену вољу чланова друштва, која од свих појединаца чини једно тело, својеврсно заједничко Ја; самим тим, то Ја више није само прост скуп воља које уједињује, него као то тело сада има свој живот и своју вољу, и та јавна особа се, каже Русо, некада звала *град* – а сада *република*, или *политичко* тело” (Рибач 2019, 29). То би требало да значи „да су људи које обухвата друштвени уговор истовремено једни другима *обавезни*, у складу са општим добром, а истовремено и слободни, што се нарочито односи на располагање сопственим добрима” (Rousseau 1978, 101, цитирано према: Рибач 2019, 30).

Русо помиње још један „појам, под називом *res-publica*, „јавна ствар” – претпоставља да сваки појединац слободно изражава своје мишљење, и да буде добро обавештен о стварима које су значајне за целокупну заједницу, јер код Русоа закон је увек општи, и утолико се он односи на целокупан народ; у том смислу, нема повлашћених пред законом и зато је свака законита влада републиканска, односно закони у републици су *јавна ствар*” (Рибач 2019, 30).

Полиција, у овом контексту, треба да буде „грађанска”. Она треба да представља заштитника од сваког својевољног прекорачења уговора, гарант права, односно, у крајњој инстанци, гаранција слободног предузетништва, слободног деловања унутар законских оквира које прописује друштвени уговор. Они који прекрше уговор, самим тим, не могу да буду уживаоци слободе, то јест: нема слободе за непријатеље слободе. Тако се јавља институција затвора, у име очувања самог поретка, које претпоставља сталну друштвену динамику, под условом да она не укида природна права других људи, како то изричито претпоставља друштвени уговор.

Идеја једнакости, којом треба укинути стање безвлашћа у које запада аристократско друштво, захтева просвећење, односно приказивање митова и квазинауке, на којој се заснива одбрана

привилегија. Ако ову интенцију преведемо на категоријални апарат Русоове филозофије друштвеног уговора, то значи да једнакост треба да буде заснована на слободи – коју сада ваља разумети као природно право сваког човека да, неоптерећен икаквим оковима који га оптерећују у друштвеном стању, тек постане једнак другим људима, успостављајући друштвено стање на основу слободе као природног права.

Захваљујући овом природном праву, човек се еманципује од природног света, он за разлику од животиња почиње да гради свој свет, али овај продукт његове слободе у ствари доводи до губитка слободе, до подређености новом каузалитету, друштвеној структури која, напослетку, негира слободу. Па ипак, из ове неслободе, из стања окова у коме се човек поваздан налази, израста просветитељски патос, који треба да произведе ново стање слободе, и на основу тога засновану једнакост (Mladenović 2002, 95).

Заправо, „Хегелова (*Georg Wilhelm Friedrich Hegel*) теорија државе иде корак даље, сматрајући да се у државној заједници догађа самопроизводња духа, као објективитета, јер ово кретање духа претпоставља историју, коју треба разликовати од повести природних догађаја као циљно кретање духа, у коме је видљиво његово развиће, насупрот пукој природности, којој није својствен дијалектички развој” (Рибаћ 2019, 35).

Када говоримо о дефиницији државе, „она је за Хегела „храм људске слободе” (Hegel 1983) и то не само у смислу да она, као код Канта, ствара услове за духовни, аутономни развој; он иде даље од тога, сматрајући да закони у држави нису само средство за ослобађање, него да се у њима, заправо, реализује сама људска слобода, па повиновање законима човека тек чини слободним (Kant 1974, 211); отуда, држава није само политичка заједница, него у њој грађани треба да открију „етички садржај” (Vinsent 2009, 157, цитирано према Рибаћ 2019, 35).

Најдубље мисли о полицији, Хегел посвећује посебан простор у *Филозофији права*, где констатује да полиција „осигурава оно опште путем моћи“ (Hegel 1989, 356), и показује да се полиција мора бавити свим аспектима живота у грађанском друштву, од сузбијања криминала (лоповлука), па све до сузбијања сукоба произвођача и потрошача и надгледања породичних односа, чиме организација грађанског друштва претпоставља полицијску предострожност” (Hegel 1989, 366, цитирано према: Рибаћ 2019, 36).

Са друге стране, „ови интереси друштва ће у Марксовој (*Karl Marx*) критици Хегела бити одређени као интереси владајуће класе, по чему полиција представља инструмент силе у рукама буржоазије, којом се осигурава постојаност друштвеног поретка који почива на експлоатацији радника; па се из тог разлога у социјалистичким земљама одустаје од самог назива *полиција*, већ се користи израз *милиција*, или „народна милиција“, чиме се потенцира њено деловање у интересу класе произвођача а не „експлоататора“, чиме деловање полиције претпоставља организацију националне државе, као еминентно нововековне појаве” (Рибаћ 2019, 38-39).

За Рибаћа, „полиција у нововековном контексту, самим тим, престаје да буде заштитник „општег добра”, као објективне датости”, те је безбедност сада померена на „посед”, на оно што човеку припада на основу његовог одређења као слободне индивидуе; заштита живота и имовине, заштита предузетништва и индивидуалних права тако постаје кључна и у деловању полиције; чувари више не чувају државу, него индивидуе, то јест његова „природна права”; па ипак, у ситуацији када се у буржоаским државама јављају антагонистичке класе, полицијски апарат служи интересима оне класе која је на власти, која одређује и кроји сам друштвени поредак, а то је у капиталистичком друштву – *буржоазија*” (39).

Исто тако, нововековни концепт полиције претпоставља националну државу. Полиција брине о безбедности државе која је као национална конструкција успостављена друштвеним уговором.

ДЕСУВЕРЕНИЗАЦИЈА И ПОЛИЦИЈА

Глобализација претпоставља слободан проток роба, капитала, људи и услуга, односно глобални економски поредак. У том смислу, глобализације претпоставља десуверенизацију, односно напуштање концепта националне државе, какав је утемељивао буржоаску државу у ранијим фазама капитализма.

Инвестиције се селе у оне делове света у којима је могуће обезбедити јефтину радну снагу и минималне мере заштите радника. Притом, инвеститори немају никакве обавезе према овим државама ни локалној средини, па је чест случај затварања фабрика, после само неколико година пословања, ради њиховог пресељења у друге делове света, где су обезбеђени још бољи услови за оплодњу капитала.

Све већи број корпорација постаје геоецентричан, раскида са посебним локалним милеом, са лојалношћу према својим радницима, локалним заједницама и националним државама (Реџуљић 2002, 66).

Уместо класних односа унутар националних држава, глобализација доноси формирање светске владајуће класе, која је „на економском плану организована у Светску банку, Међународни монетарни фонд и Светску трговинску организацију, на војном Организацију северноатлантског пакта, а на политичком у Организацију уједињених нација, у мери у којој бирократска машинерија ове организације својим чињењем и нечињењем доприноси легализацији кршења Повеље УН и аминовању освајачких ратова под лажним изговорима заштите светског мира” (Vratuša 2013, 217).

У функцији „логике капитала” националне економије земаља света уређују се према либералном моделу, који минимално ограничава предузетништво, и диктира повлачење државе из пројеката социјалне заштите становништва. И даље владају теоретске расправе да ли се ово прилагођавање економија, културног живота, система вредности обавља у функцији доминације развијених земаља, које у извесном смислу намећу «правила игре» мањим земљама или ствар стоји другачије, па глобализација претпоставља и прилагођавање моћних држава, укључујући и војну силу, интересима слободног кретања капитала. У прилог потоњем разумевању појма глобализације је изјава Џорџа Сороса (*George Soros*), који је 2002. године глобализацију дефинисао као слободно кретање капитала, и повећање доминације финансијских тржишта мултинационалних компанија над националним економијама (Реџуљић 2002, 124).

На основу онога што смо до сада изнели, изгледа да је држава, чији је задатак био управо хомогенизација, и заштита домаће капиталистичке продукције, *превазиђена*, односно да глобализација претпоставља постепено одумирање државе, која се, мање или више, супротставља неометаној логици капитала. Међутим, управо логика капитала, односно светско слободно тржиште, захтевају извесну гаранцију успостављених односа. Држава је у том смислу потребна, како би, с једне стране, обезбедила организацију силе, а с друге, заштиту нове капиталистичке производње.

Својеврсну потврду исправности наведеног увида пружа нова књига Френсиса Фукујаме (*Francis Fukuyama*), *Грађење државе*, у којој се, на готово изненађујући начин, оцртава у ком правцу треба

усмерити државну делатност и интерес, а да то не противречи интересима међународног капитала.

Фукујама још на почетку ове књиге потврђује како је главна интенција деловања великих међународних организација, као што су ММФ, и Светска банка, али и владе САД, успостављање мера намењених смањењу уплитања државе у економске послове (Фукујама 2007, 15). Ове мере осмишљене су 1994. године, и познате су под називом *Вашингтонски консензус*.

Економски стручњаци, које је предводио Хантингтон (*Samuel Huntington*), указали су да државни сектори земаља у развоју представљају препреку економском расту, и да се та препрека може отклонити само наглашеном либерализацијом јавног сектора. Међутим, истиче Фукујама, иако су ове мере нападане, као поткопавање суверенитета, нарочито држава трећег света, приликом њихове примене у земљама у транзицији, не ради се о томе да се државе одрекну своје политичке улоге, него да ту улогу прилагоде либералним принципима, што, међутим, већ представља једну драстичну политичку промену.

Бранећи идеју Вашингтонског консензуса, Фукујама успоставља разлику између делокруга државног деловања, и снаге државе. Проширење делокруга деловања државе, нарочито када је реч о функцијама, плод је социјалистичких револуција. И држава благостања, која је знатно проширила свој делокруг, настала је под утицајем социјалистичког уређења.

Ширење делокруга, с друге стране, сматра Фукујама, доноси извесно слабљење државе. Било је и примера јаких држава, са великим делокругом, какав је барем једно време био Совјетски Савез, али овако широка моћ подразумевала је радикално сужавање слободе и личне иницијативе, што је водило неефикасној бирократизацији друштва, и неминовном слабљењу снаге државе.

Идеалан однос делокруга и снаге Фукујама види у САД, где се најпре остварује она државна моћ о којој је писао још Вебер (*Max Weber*), а с друге стране, релативно узак опсег деловања. Поставља се питање – како одредити меру делокруга државне снаге. Фукујама на то пружа готово лаконски одговор:

Већина људи ће се сложити да мора да постоји одређени степен хијерархије: државе морају да омогуће јавности ред и одбрану од спољашње инвазије, пре него што јој пруже опште здравствено осигурање или бесплатно више образовање (18).

У минималне функције државе тако спадају основна јавна добра, односно одбрана, ред и закон, заштита својинских права, макроекономски менаџмент, јавно здравство, побољшање једнакости и заштита сиромашних, док би далеко већи опсег подразумевала посебна брига о образовању и животној средини, регулисање монопола, финансијска регулација и социјално осигурање.

И када је реч о минималним функцијама државе, одбрана и заштита својинских права сматра се далеко претежнијом од здравствене заштите, што показије управо случај САД, у којима не постоји општа здравствена заштита, већ су бесплатни само они њени обавезни видови који подразумевају хитне медицинске интервенције (али не и бесплатно лечење болести која је произвела неко ургенто стање).

Фукујама истиче да су и оне земље Запада, у којима је домен државног уређења различитих сегмената живота био веома висок, напустиле ову „социјалну политику” полако сужавајући поље државних интервенција. Та се појава назива – *дерегулацијом*. Улога држава сада претпоставља знатно ужи обим стабилности, то јест држава само треба да гарантује стабилност нестабилности тржишта, које је подређено „слободној руци“ кретања капитала. Монетарном и фискалном политиком националних влада, мање или више очигледно, доминирају, у ствари, чиниоци међународног финансијског тржишта, доводећи у сумњу вредност мера домаће економске политике (Нећ 2006, 66). Међутим, остаје отворено питање, да ли су овој доминацији међународног капитала једнако изложене све земље, или је она најдоминантнија у државама трећег и четвртог света.

Могли бисмо рећи да, док се у области економске политике, у свим земљама света држава не само повлачи из регулативе, него, као што то показују искуства најновије међународне економске кризе, служи интересима међународног капитала – у области политичке суверености и даље постоји јасна разлика између развијених и неразвијених земаља. А ако имамо у виду ону Фукујамину изјаву, према којој светски политички консензус, који Фукујама разуме као кантовски „вечни мир“ треба да буде обезбеђен облицима економских условљавања, спрега економије и политике потврђује међузависност правних институција и капиталистичке продукције.

У транзиционим друштвима, на делу је, дакле, радикални процес дерегулације, који се у литератури често назива „шок терапијом”. Реч је, о напуштању политичког поретка националних

држава, који је укоренењен такозваним Вестфалским миром, 1684. године, после исцрпљујућих тридесетогодишњих ратова Шпаније, Француске, Шведске и Холандије – чије владе више нису хтеле да плаћају високе порезе поглавару Римокатоличке цркве. Овим је успостављен систем националних држава, који је одговарао капиталистичком начину производње. Међутим, систем немешења у унутрашње ствари новонасталих капиталистичких држава није се односио на њихове колоније, које су успостављане широм света. Колонијализам је у основи подразумевао насилно одузимање суверенитета, уз наметање економског и политичког обрасца организације.

У ствари, поткопан је и суверенитет богатих и моћних земаља, утолико што и оне сада следе логику транснационалног капитала, односно неосмитовску економску политику. Иако се либерализам вратио на светску сцену захваљујући регализму и тачеризму, дакле, у функцији јачања екониимија, односно поспешивања власника средстава за производњу националних држава, САД и Велике Британије да инвестирају њено проширење – овај процес је, постајући планетарно доминантан, надрастао политичку моћ суверених држава, постајући аутономна сила. Разуме се, не може се поредити ускраћивање суверенитета водећих и богатих земаља са ре-колонијалистичким односом, односно десуверенизацијом којој су изложене земље трећег света, јер глобално устројство тржишта и даље прави разлику између земаља у којима се пласира роба, и земаља у којима се производи. С друге стране, захваљујући експлоатацији земаља трећег света, ублажава се социјално незадовољство у богатим земљама, односно долази до трансфера социјалног притиска: у развијеним земљама Запада све је мање привредних радника, а производни погони измештају се у делове света где је могуће ангажовати јефтину радну снагу (Booth 2005, 14-163).

Са једне стране, полиција, супротно оној идеји која почива у њеном нововековном функционисању, сада не треба да буде гарант очувања некакве затворене националне политике. Такво понашање полиције се у међународној заједници одмах може окарактерисати као недемократско деловање, што је друго име за спречавање слободног протока капитала. Међутим, мигрантска криза показала је да постоје атрибути националне државности који треба да буду заштићени, макар у функцији међународне политичке стабилности западног света (Simeunović 2013, 7).

Исто тако, са друге стране, упоредо са моћи коју имају међународне финансијске организације, развијају се и облици међународне полицијске моћи. Интервентне снаге војске, које су стављене у функцију „одржања светског мира”, постају тако полиција нелибералног дискурса, са задатком да чувају слободно тржиште од свих оних који угрожавају слободу предузетништва. Тако илегално изабране владе могу доћи под удар ових снага, које у основи бране интересе међународног капитала.

Сврха полиције, у глобалном свету, тако постаје неодређена, растегнута између подручја деловања унутар ослабљених националних држава (које су, нарочито када је реч о земљама трећег и четвртог света под утицајем међународних финансијских институција, што битно одређује и улогу полиције) и међународних интервентних снага, које не без разлога, у колоквијалном говору, добијају назив „светског полицајца“.

Марксистичку констатацију да полиција чува интересе владајуће класе, у савременом свету треба суочити са установљењем такозваних општих добара грађанског друштва, које двадесетовековни развој капитализма радикално одвајају од деветнаестовековног. Међутим, оквирно, правни систем био је у функцији заштите права предузетника. Уколико, имајући у виду претходно изнету опаску, ипак усвојимо марксистичко становиште да полиција штити интересе владајуће класе, то у измењеним међународним околностима значи да је полиција оријентисана на заштиту неолибералног планетарног поретка, свеједно да ли се ради о међународним снагама, или посредном утицају на полицију националних држава, које у процесу дерегулације губе значајан део суверенитета (Simeunović 2003).

Тако се, на пример, говори о повезивању и заједничком раду националних полиција, о међународној борби против међународног тероризма. Осановни безбедносни проблем постају оне снаге које се супротстављају либералном тржишту, које се пропагандно идентификује са демократским поретком. Непријатељи *слободе* су са друге стране, то су увек „подземне“ организације, било да се ради о терористима, или о кријумчарима дроге, лекова, па и легалних намирница, које се продају и размењују изван принципа слободног тржишта.

ЗАКЉУЧАК

Полиција у Србији најпре је у служби борбе за *национални суверенитет*, она треба да обезбеди примену закона на целокупној територији земље. Међутим, полиција то не може да примени када је реч о Космету, односно она је овде одређена међународним нормама, које представљају облик десуверенизације Србије.

Исто тако, полиција треба да, у сврху очивања националних интереса, брине о миграцијама, односно о уласку организованих или неорганизованих група у земљу. Мигрантска криза, међутим, довела је до одређених међународних одлука, које намећу правила која надилазе заштиту неких индивидуалних права, које би полиција морала да штити према концепту националне суверености.

Смањење делокруга државе треба да доведе до убрзаног економског развоја. Овај развој, међутим, не претпоставља развитак социјалних бенефиција, него првенствено економску ефикасност. Слободни проток капитала треба да омогући јефтина улагања у производњу у слабо развијеним земљама. Али, већ у старту у то је укључено и коришћење јефтине радне снаге. Самим тим, због мале куповне моћи становништва, нема говора о развоју локалних економија, а и саме стране инвестиције су само привремене, па фабрике лако могу да буду затворене уколико се на неком другом делу света створе повољнији, односно, јефтинији услови за производњу.

На тај начин страним компанијама је пружена могућност да државе условљавају, тражећи све веће бенефиције и све рестриктивнију социјалну политику, а овакво мешање у унутрашњу политику увек се може правдати економским интересима. Тако је и сама идеја *једнакости*, која треба да гарантује неповредивост демократског одлучивања, стављена у службу неспутане *слободе* улагања, односно продукције капитала.

Полиција, као инструмент државе који треба да опстане после дерегулаторних процеса, има задатак да обезбеди оно «опште», а то се у Фукујаминој интерпретацији Хегела своди на сам систем либералног тржишта.

Свако угрожавање овог дерегулаторног система представља, заправо, некакав акт тероризма, свеједно да ли се ради о терористичким акцијама споља, корупцији (која представља вид субтржишне економије), или развијању неког политичког покрета, који подрива темеље либерализма.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Аристотел. 1975. *Политика*. Београд: Црепајац – БИГЗ.
- Бодријар, Жан. 2007. *Дух тероризма*. Београд: Арипелаг.
- Гајић, Александар. 2015. „Између евроатлантизма и евроазијатства – положај савремене Србије.“ У *Геополитички положај Србије и Балкана између евроатлантизма и евроазијатства*, ур. Љубиша Деспотовић и Алчександар Гајић. Нови Сад: Култура-Полис.
- Јовановић, Мирослав Н. 2007. „Глобализација и европске вредност.“ У *Глобализација*. Београд: Београдска отворена школа.
- Kaningham, Frenk. 2003. *Теорије демократије*. Beograd: FilipVišnjić.
- Мацар, Љубомир. 2000. *Политички узроци сиромаштва*. Нови Сад/Сремски Карловци : Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Платон. 1983. *Држава*. Београд: БИГЗ.
- Платон. 1990. *Закони*. Београд: БИГЗ.
- Рибаћ, Иван. 2019. *Полиција и структуре безбедности у старом и новом веку*. Отворени докторски семинар. Факултет политичких наука – Универзитет у Београду.
- Фуко, Мишел. 1998. *Треба бранити друштво*. Београд: Светови.
- Хенис, Вилхелм. 1983. *Политика и практичка филозофија* Београд: НОЛИТ.
- Acemoglu, Daron, and Robinson, James. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. London: Profile Books.
- Babović, Budimir. 1997. *Policija u svetskom poretku*. Beograd: Cicero print.
- Bayley, David H. 1999. “The Contemporary Practices of Policing: A Comparative View.” In *Civilian Police and Multidimensional Peacekeeping*, ed. James Burack. Washington: National Institute of Justice.
- Baylis, John, and Smith, Steve. 2010. *The globalization of world politics*. New York: Oxford University Press
- Begović, Boris, Bisić, Milica, Đilas, Milica, Živković, Milica, i Matković, Gordana. 2005. *Četiri godine tranzicije u Srbiji*, Beograd: Centar za liberalno-demokratske studije.
- Bittner, Egon. 1980. *The Functions of the Police in Modern Society*, Cambridge: Mass. Oelgeschlager. Gun and Hain Publishers.

- Boaz, David. 2003. *Libertijanizam*. Beograd: CLDS.
- Bobonich, Christopher. *Plato's Utopia Recast: his Later Ethics and Politics*, Oxford University press, Oxford 2002.
- Booth, Simon. 2005. "Economic Misconduct in Transition Economies." In *The Euro-Asian World*. Basingstoke: Macmillan.
- Bowling, Ben, and Phillips, Coretta. 2005. "Policing Ethnic Minority Communities." In *Handbook of Policing*, ed. Tim Newburn. Portland.
- Brown, Wendy. 2005. "Neoliberalism and the End of Liberal Democracy." In *Edgework: Critical Essays on Knowledge and Politics*. Oxford: Princeton University Press.
- Brunner, Karl. 1995. "The Limits of Economic Policy." U Svetozar Pejović ed, *Economic Analysis of Institutions and Systems*, ed. Svetozar Pejović. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Fink, Eugen. 1970. "Metaphysik der Erziehung." Im *Witverständnis von Plato und Aristoteles*, ed. Vitorrio Klostermann. Frankfurt.
- Fukujama, Francis. 1998. *Kraj istorije i poslednji čovek*. Zagreb: Svjetovi.
- Fukujama, Francis. 2007. *Građenje države*. Beograd: Filip Višnjić.
- Golubović, Zagorka. 2012. „Tranzicija u Srbiji posle 2000. godine, Lavirinti tranzicije.” U *Lavirinti tranzicije*, ur. Zoran Stoiljković. Beograd: Fakultet političkih nauka. Centar za demokratiju.
- Hajek, Fridrih Fon. 1972. *Poredak slobode*. Novi Sad: Global Book.
- Hajek, Fridrih Fon. 1988. „Socijalistički račun: priroda istorije problema.“ U *Kritika kolektivizma*. Beograd: Filip Višnjić.
- Hajek, Fridrih Fon. 2002. *Studije iz filozofije, ekonomije i politike*. Beograd: Paideia.
- Harvi, Dejvid. 2012. *Kratka istorija neoliberalizma*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Hegel, G.V.F. 1978. *Osnovne crte filozofije prava*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Hegel, G.V.F. 1982. *Rani spisi*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Held, Dejvid. 1977. *Demokratija i moderni poredak*. Beograd: Filip Višnjić.
- Hobbes, Thomas. 1840. "Human Nature, or the Fundamental Elements of Policy." In *The English Works of Thomas Hobbes*, ed. William Molesworth. London: John Bohn.
- Hobs, Tomas. 1991. *Levijatan*. Niš: Gradina.

- Hobsbawm, Eric. 1989. *Doba kapitala*. Zagreb.
- Kant, Imanuel. 1974. *Um i sloboda*. Beograd: Mladost.
- Kant, Imanuel. 1995. *Večni mir*. Beograd: Gutembergova galaksija.
- Kozomara, Mladen. 2001. *Subjektivnost i moć*. Beograd: Plato.
- Kozomara, Mladen. 2002. „O uzajamnosti, slobodi i jednakosti.” U *Sloboda i jednaost*, ur. Srđan Nikolić i Vladimir Đurđević. Beograd: Plato. Savet Filozofskih susreta.
- Kozomara, Mladen. 2006. *Četiri predavanja o umu*. Beograd: Plato.
- Lok, Džon. 2002. *Dve rasprave o vladi*. Beograd: Utopija.
- Lošonc, Alpar. 2008. *Bipolitika i/ili biomoć*. Novi Sad: Filozofija i društvo.
- Luknar, I. 2023. Police Profession Nowadays. In *XIII International Scientific Conference “Archibald Reiss Days”*, Conference Proceedings of International Significance, Ed. Ivana Bodrožić, p. 349-358, 8-9 Nov 2023, Belgrade, University of Criminal Investigation and Police Studies. <http://eskup.kpu.edu.rs/dar/issue/view/11/10>
- Luknar, Ivana, Životić, Ilija. 2023. „Contemporary International Police Cooperation“. In *XII International Scientific Conference “Archibald Reiss Days”*, Conference Proceedings of International Significance, Ed. Tanja Kesić, Vol. 12 No. 2, p. 221-234, 8-9 Nov 2022, Belgrade, University of Criminal Investigation and Police Study, Ministry of Science, Technological Development and Innovation. <http://eskup.kpu.edu.rs/dar/issue/view/8>
- Milosavljević, Bogoljub. 1997. *Nauka o policiji*. Beograd: Policijska akademija.
- Mladenović, Ivan. 2002. „Rusoovo shvatanje jednakosti.” U *Raspravi o poreklu nejednakosti*, ur. Srđan Nikolić i Vladimir Đurđević. Beograd: Plato.
- Nakarada, Radmila. 2004. „Globalizacija i tranzicija.” U *Tranzicija deceniju posle: pouke i perspektive*. Beograd: Institut za evropske studije.
- Neš, Kejt. 2006. *Savremena politička sociologija – globalizacija, politika, moć*. Beograd: Službeni glasnik.
- Pečujlić, Miroslav. 2002. *Globalizacija, dva lika sveta*. Beograd: Gutembergova galaksija.
- Pejović, Danilo. 1983. *Francuska prosvetiteljska filozofija*. Zagreb: NZMH.
- Platon. 1983. *Država*. Beograd: BIGZ.
- Platon. 1997. *Zakoni*. Beograd: BIGZ.

- Riter, Joakim. 1987. „Наука о извору и смислу теорије код Аристотела.“ У *Метафизика и политика*. Загреб: ФПН.
- Robertson, Roland. 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.
- Rousseau, Jean Jacques. 1978. *Društveni ugovor*. Zagreb: Školska knjiga.
- Senet, Ričard. 2007. *Kultura novog kapitalizma*. Beograd: Arhipelag.
- Simeunovic, Dragan. 1997. “Migration und sozioökonomische Transformation in Jugoslawien/Serbien.“ In *Migration und sozioökonomische Transformation in Südosteuropa*. Potsdam: Universität Potsdam.
- Simeunovic, Dragan. 2003. “Serbien in Europa – unter besonderer Berücksichtigung der deutsch-serbischen.“ Im *Serben und Deutsche – Traditionen der Gemeinsamkeit gegen Feindbilder*, ed. Palm and Enke. Jena und Erlangen: Collegium Europaeum Jenense.
- Simeunović, Dragan. 2013. *Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi*, Beograd: Žurnal za kriminalistiku i pravo.
- Sklair, Leslie. 2002. *Globalization Capitalism and its Alternatives*. Oxford: Oxford University Press.
- Stojanović, Božo. 2005. *Tranzicija u Srbiji, privredno lutanje*. Beograd: Institut za evropske studije.
- Sućeska, Alen, 2008. *Geopolitika 21. Stoljeća: promjena svjetskog poretka i militariziranje svijeta*, Zagreb: Polemos 11.
- Veber, Maks. 2011. *Protestantska etika i duh kapitalizma*. Novi Sad: Mediteran publishing.
- Vinsent, Endrju. 2009. *Teorije države*. Beograd: Službeni glasnik.
- Volc, Kenet. 2008. *Teorija međunarodne politike*. Beograd: Alexandria Press. Centar za civilno-vojne odnose.
- Vratuša, Vera. 2012. „Globalizacija i desuverenizacija.“ U *Globalizacija i desuverenizacija*. Beograd-Kosovska Mitrovica: Srpsko filozofsko društvo. Institut za uporedno parvo.
- Wallerstein, Immanuel. 2005. *Geopolitic and Geoculture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Waters, Malcolm. 1995. *Globalization*. London: Routledge.
- Zaharijević, Adrijana. 2012. „Hobs o prirodnom stanju i veštačkom čoveku.“ U *Tomas Hobs – utemeljenje moderne*, ur. Vladimir Milisavljević i Ivan Mladenović. Beograd: LP Albatrosplus. Institut za filozofiju i društvenu teoriju.

Stefan Anđelković*

Institute for Serbian Culture, Priština-Leposavić

PLACE AND PURPOSE OF THE POLICE INSTITUTION IN THE GLOBALIST SYSTEM OF DEREGULATION

Resume

Based on its pre-modern roots, and apparently in its new century, modern meaning, the police represent the protection of the state, that is, a guarantee of its sovereignty. The modern organization of the state itself implies the existence of the police, which guarantees the constitutional order, that is, defends the existing system of social organization. Globalization implies, however, a narrowing of the autonomy of nation-states. Free flow of capital, goods, people, and services - requires de-sovereignation, i.e., reduction of decision-making power in national states. The question arises - does this change the role of the police, i.e., does the police still have the primary task of preserving the sovereignty of the state, or is it now directed towards the goal - the free flow of capital and the preservation of the world economic order (free market), which has a supranational character. This paper contributes to the understanding of the mentioned problem.

Keywords: police, sovereignty, de-sovereign nation, globalization, state

---

* E-mail adress: stefan.andjelkovic0123@gmail.com; ORCID: /

* Овај рад је примљен 3. октобра 2024. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. новембра 2024. године.